

PANDEMİ DÖNEMİNDE ÇOCUĞA KARŞI ŞİDDET VE İHTİYAÇ ANALİZ RAPORU

İÇİNDEKİLER

YÖRET Vakfı Hakkında 3

Giriş 4

Araştırmanın Amacı 5

Metodoloji 6

Bulgular 7

Çocuğa Karşı Şiddet ve İhmal 9

Çocuk Hakları ve İhlalleri 12

Çocuklar ile Psikolojik

Danışmanların İletişimi 13

Çocuk Odak Grupları 14

Evde Çocukların Durumu 14

Hak İhlalleri 15

Çocuk Hakları 15

Video için Öneriler 16

Çocuklar 16

STK Uzmanları 17

Araştırmaya İlişkin Zorluklar 18

Son Değerlendirme 19

Kaynakça 20

Vakfı Hakkında

1972'de kurulan YÖRET Vakfı çocuk hakları savunuculuğunu misyon edinmiş, hak temelli çalışan bir Sivil Toplum Kuruluşudur. Amacımız çocuk ve gençlerin yetişmesine katkıda bulunmak üzere, sürekli eğitim ve hizmet projeleri yürüterek, toplumun yaşam kalitesini arttırmaktır. Hak ve demokrasi kültürüne sahip, kendisi ve çevresiyle barışık nesiller yetiştirmek ve toplumun insani gelişmişlik kalitesini arttırmak için projeler üretir ve eğitim programlarıyla çocuk haklarının ve şiddetsiz iletişimin yaygınlaşmasını hedefler. Bünyesinde bulunan Genç Gönüllüler Kulübü ile çocuk ve genç katılımını destekleyerek sivil toplum ve gönüllülük bilincinin geliştirilmesine katkıda bulunur. Çocuk hakları konusunda farkındalık yaratmak, çocukların kendilerini istismar ve şiddete karşı korumasını sağlamak için çocuklar, ebeveynler ve onlarla çalışan profesyonellere yönelik proje, eğitim çalışmaları yürütür.

Çalışma Alanları;

- Çocuk hakları doğrultusunda Hak arama ve demokrasi kültürünün yaygınlaşması,
- Çocuk ve Genç Katılımının artırılması,
- Çocuğa Karşı Şiddet ve Ayrımcılığın Önlenmesi,
- Cinsiyet eşitliği,
- Farklılıklara saygı,
- Barışçıl ortamlar ve barışçıl iletişim,
- Çocuk dostu alanlar ve okullar,
- Çocuk Haklarının Hayata geçirilmesi ve savunusu gibi konuları ele alarak;
- Çocuk, aile ve okul ortamlarında, barışçıl bireyler yetişmesine katkıda bulunmak
- Üniversite gençlerinin mesleki gelişimlerine katkıda bulunmak
- Alan uzmanlarının eğitimlerine ve mesleki gelişimlerine katkıda bulunmak

GİRİŞ

YÖRET Vakfı tarafından pandemi döneminde çocukları evlerde yaşanan şiddetten ve hak ihlallerinden korumaya yönelik bir video hazırlamak için Avrupa Birliği Sivil Düşün Bizi Birbirimize Bağlayan Şeyler fon desteğine başvuruldu. Önce İhtiyaç Analizi uzmanı ile YÖRET Vakfı ekibi bir araya gelerek ihtiyaç analizi çalışmasını planladı. YÖRET Vakfı tarafından pandemi döneminde çocuğa karşı şiddet durumunu, hak ihlallerini ve ihtiyaçları anlamak için hazırlanan bu raporda, odak grup çalışmaları ve anketler olmak üzere iki farklı araştırma yönteminin faydalanıldı.

Literatür taraması yapıldıktan sonra odak grubu çalışmasının hedef grupları belirlendi. Odak grubu çalışmalarının ve okul psikolojik danışmanlarına yollanan anket çalışmasının tamamlanması ile çocukların pandemi döneminde uğrayabileceği hak ihlalleri ve şiddet türleri ve ihtiyaçları konusunda ortak temalar ortaya çıktı. Bu temalar hazırlanacak videoda içerik oluşturulurken dikkat edilmesi gereken noktaları önceliklendirme de yardımcı oldu.

Alanda aktif çalışan 8 psikolojik danışman ve daha önceki projelerimizden iletişim halinde olduğumuz 3 çocuk ile ve imkanı kısıtlı bölgelerde hizmet veren bir grup sivil toplum kuruluşu STK temsilcilerinden odak grup çalışmaları gerçekleştirildi. Odak grup verileri nicel olarak toplandığından tematik analiz yöntemi ile analiz edildi. Belirlenen temalar odak gruplarda ki birebir söylemler ile eşleştirildi. Odak gruplarını desteklerken anket çalışmasından da faydalanıldı. Google Forms üzerinde yapılan anket çalışmasına toplamda okulda çalışan 66 psikolojik danışman katıldı. Çalışmadan elde edilen verilerle, odak grup çalışmasındaki veriler birlikte değerlendirildi. Anket sosyal medya üzerinden okullarda çalışan okul psikolojik danışmanlarına gönderildi.

Yapılan çalışmalar ve değerlendirmelerle pandemi döneminde çocuklara yönelik duygusal/psikolojik şiddetin oldukça arttığı sonucuna varıldı. Çocukların haklarına erişimde kısıtlılık yaşadığı; özellikle eğitim haklarını internet erişiminin kısıtlılığından dolayı aktif kullanamadıkları görüldü. Çocukların davranış değişiklikleri gösterdiği; okullarda şiddeti izleme ve takipte önemli bir rolü olan psikolojik danışmanlık biriminin ise bu süreçte sanal ortam üzerinden izleme sağlamakta zorlandığı saptandı Okulların kapanmasıyla artan şiddetin çocuklar üzerindeki etkisini izlemedeki güçlükler ise önemli bulgular arasındadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmada pandemide, çocuklar için sokağa çıkma yasağının açıklanması ile başlayan dönemde; çocukların ihmal ve şiddete maruz kalma durumları, ihtiyaçlarının saptanması ile psikolojik danışmanlık servislerinin bu konuyla ilgili ulaşılabilirliğinin izlenmesi amaçlanmıştır. Bu izlemenin bir diğer amacı ise verilerle hazırlanacak infografik video ile çocukları şiddet türleri ve ulaşabilecekleri mekanizmalar konusunda bilgilendirmektir.

Okulların kapanması ve karantinanın başlamasıyla çocukların şiddete maruz kalma risklerinin arttığını biliyoruz. Çocuk Hakları Merkezi, COVID-19 salgını boyunca çocukların cinsel ve fiziksel şiddete daha fazla maruz kalma riski bulunduğuna dikkat çekmiştir (Evrensel Haber, 2020). Buna ek olarak, çocukların okullardan uzak kalmasıyla, çocuğa karşı şiddeti izlemede en önemli mekanizma olan psikolojik danışmanlık servisi birimine de erişim kısıtlanmıştır. Bu raporda, psikolojik danışmanlık birimlerinin karantina sürecinde çocuklara erişimi ve risk altındaki çocukların takiplerini sağlayabilmeleri konusundaki sorunlara değinilmiştir.

Bu iki durumu göz önüne alındığında, hazırlanacak video ile çocuklara şiddet türlerinin anlatılması, şiddet konusunda farkındalık yaratılması ve ulaşabilecekleri mekanizmalar önceliklendirilmiştir. Konuyla ilgili çocukların, çocuklar ile aktif çalışan Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) ve okullarda aktif çalışan psikolojik danışmanların görüşleri alınmıştır. Ayrıca YÖRET'in önceki projelerinde işbirliği yaptığı çocuklar ile evde kaldıkları dönemde yaşadıkları ve durumaları üzerine görüşmeler yapılmış, bir odak grup çalışması ile projenin amacı anlatılarak video için önerileri alınmıştır. Araştırma sonuçlarından yola çıkılarak hazırlanan senaryo çocuklar ile tekrar gözden geçirilmiş ve onların geribildirimleri ile son halini almıştır.

METODOLOJİ

Bu araştırma için iki farklı araştırma yönteminden faydalanılmıştır. Araştırmanın ilk aşamasında, okulların psikolojik danışmanlık servislerinde aktif çalışan okul psikolojik danışmanları odak grup görüşmeleri gerçekleştirdi.

Aktif olarak çalışan 8 psikolojik danışman ile zoom uygulaması üzerinden online olarak iki buçuk saat süren odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Odak grup bir uzman psikolojik danışman tarafından yönetilmiş, görüşme sonunda onunda görüşleri alınmıştır. Bu psikolojik danışmanlardan biri özel eğitim alanında çalışmaktadır. Psikolojik Danışmanların olduğu odak gruplarda, çocuklarda gözlemledikleri olumlu ve olumsuz duygu durumları, çocuklara ulaşmada sorun yaşayıp yaşamadıkları ve çocuklardan şiddet ile ilgili gelen bildirimlerin takibi ve sıklığı ilgili sorular sorulmuştur.

Buna ek olarak, okullarda çalışan psikolojik danışmanların cevaplama için 26 soruluk bir anket hazırlanmıştır. Bu ankette özellikle, okul psikolojik danışmanlarının pandemi döneminde çocuklara ulaşabilmesi, aldıkları şiddet bildirimleri, hangi tür şiddetin arttığını gözlemledikleri, çocukların haklarına dair algıları, çocuklarda gözlemledikleri duygu durumları ve risk altındaki çocukları takibini nasıl sağladıkları sorulmuştur.

Bu görüşmelerin analizi bu raporun sonuçlarını oluşturmuş; görüşmelerden alınan öneriler ise videonun içeriğine katkı sağlamıştır.

Çocuklarla aktif çalışan Sulukule Gönüllüleri Derneği, Zeytin Ağacı Derneği ve Tarlabası Toplum Merkezi ile de odak grup görüşmeleri yapılmıştır. İstanbul'un imkanı kısıtlı bölgelerde ve risk grubundaki çocuklar ile çalışmalar yapan bu üç STK, karantina döneminde çocukların durumunu bulguladıkları ayrıntılı bir araştırma raporu hazırlamıştır. Özellikle Zeytin Ağacı Derneği ve Tarlabası Toplum Merkezi savaş ve göç nedeniyle yerinden edilmiş, göçmen çocuklar ile de çalışmaktadır. Bu görüşmeyi çocuk çalışmaları uzmanı yönetmiş ve özellikle onların çalıştıkları bölgelerdeki çocuklarla iletişimleri, kendi gözlemleri sorulmuştur; çocukların duygu durumlarıyla ilgili gözlemleri, şiddet bildirimleri alıp almadıkları ve hazırlanacak video için önerileri sorulmuş onlardan gelen değerlendirmeler de videonun içeriği için alt yapı oluşturmuştur.

Çocuklarla yapılan odak grup görüşmeleri 3 çocuğun katılımı ile çocuk çalışmaları uzmanının moderatörlüğü ile gerçekleştirilmiştir. Videonun oluşumunda çocuk katılımı gözetilmiş, çocuklara nasıl bir video olursa ilgilerini çekeceği, zor durumlarda ne duymak istedikleri ve onlara neyin iyi geleceği gibi sorular yöneltilmiştir. Bu soruların yanında, çocuklara karantina döneminde evdeki durumları, neyi sevip sevmedikleri, nelerin onlara kötü hissettirdiği, çocuk hakları konusundaki bilgileri, haklarının engellenip engellenmediği ve bu durumla nasıl başa çıktıkları sorulmuştur. Çocuklardan gelen durum tespiti ve ihtiyaçlar videonun ana çerçevesini oluşturmuştur.

Tüm odak grup görüşmelerinde hem not tutulmuş hem de konuşmalar katılımcıların izinleriyle kayıt edilmiştir.

Odak grup verilerini incelemek amacıyla esnekliği ve nitel analiz verilerinin incelenmesinde ki geçerliliği ve güvenilirliği göz önünde bulundurulduğunda, tematik analiz yapılması uygun bulunmuştur. Bunun yanında, araştırma öncesinde belirlenen göstergeler ile de çıkan odak gruplarda çıkan temalar karşılaştırılmıştır. Anket sonuçları ise, Okul Psikolojik Danışmanı odak gruplarının ekseninde değerlendirilmiş ve sonuçlar bölümünde detaylı bir tablo ile açıklanmıştır. *Tematik analiz*¹ yapılırken, birebir yazılmış olan odak grup görüşmeleri farklı renkler ile kodlara ayrılmıştır. Kodlar oluşturulduktan sonra temalar belirlenmiş, bu temalar ile de anket sonuçlarında ortaya çıkan bulgular birleştirilmiştir.

BULGULAR

Bulgular anketler ve odak gruplarında yapılan derinlemesine görüşmelerden alınan veriler ile belirlenmiştir.

ODAK GRUP BULGULARI

Odak grup görüşmeleri kodlarına ayrıldıktan sonra aşağıdaki temalar bulgulanmıştır.

¹Boyatzis, R. E. (1998). Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development. sage. Tematik analiz, verilerdeki örüntüleri (temaları) belirleme, analiz etme ve raporlama için kullanılan bir yöntemdir. Tematik analiz, veri setinizi en küçük boyutlarda düzenlemenizi ve derinlemesine (zengin) betimlemenizi sağlar. Ne var ki tematik analiz sadece bu boyutta kalmaz ve genellikle bir adım daha öteye gider ve araştırma konusunun birçok boyutunu da anlamlandırır (Boyatzis, 1998).

Çocuklarla İletişim Kurabilme	Adaletsizlik, iletişim sıkıntıları, çocuklarla değil velilerle iletişim kurabilme, çocuklara ulaşmada yetersizlik
Çocuk Hakları	Eğitim hakkına erişimde adaletsizlik, özel alan ihlalleri, ihmal ve istismara açık hale gelme, çocuk koruma ile ilgili yetersiz müdahaleler
Ruh Halinde Değişim	Tahammülsüzlük, sosyal beceride bozulma, takıntılı davranışlarda artma
İhmal	Yetişkinlerde tablet ve telefon kullanımında artış, teknoloji bağımlılığı, ekran bağımlılığı
Problemler	Can sıkıntısı, aile içi iletişim, akademik kaygılar
Şiddet Türleri	Duygusal ve fiziksel şiddetin artması, şiddetin takip edilememesi
Pozitif fark	Aile içi geçirilen zamanın kalitesinin artması
Hak İhlalleri	Özel alanlarının olmayışı, internete erişim kısıtlılığı
Çocukların Hak Bilinci	Çocuk hakları eğitimi
Şiddet Takibi	

ÇOCUĞA KARŞI ŞİDDET VE İHMAL

Anket çalışmasında, psikolojik danışmanlarının çocukların pandemi döneminde evlerde daha kaliteli zaman geçirip geçirmediği sorulduğunda %49.9'unun bu durumda kararsız olduğu, %31.8 ise evlerde geçirilen zamanın kalitesiz olduğunu belirtmiştir. Odak gruplarda bu konu evde yaşanan problemler ve ihmalin artması yönünde yorumlanmıştır. Çocukların tablet kullanımının ve ekran karşısında geçirilen sürelerinin artması ile evde birlikte geçirilen zamanın kalitesinde azalma olmuştur. Bir psikolojik danışmanı **"Ayrıca tablete sınır koymada zorlandılar. Oyalansın diye artık tablete daha çok izin verdiler."** diyerek bakım verenlerin çocukları ile iletişimdeki aksamalara dikkat çekmiştir.

Anket bulguları ile benzerlik gösteren bir diğer konu ise, yetişkinlerin bilgisayar başında geçirdikleri süre nedeniyle çocuklarına yönelik ihmal davranışındaki artışı. Katılımcıların %53'ü pandemi döneminde aileler daha uzun süreleri bilgisayar veya ekran başında olduğu için çocuklarını ihmal ettiklerini belirtmiştir. Odak gruplarda ise evde yetişkinlerin bu konuyla ilgili çocuklarına verdikleri izinlere dikkat çekilmiştir. Ailelerde tahammülsüzlüğünün artması da anket sonuçlarından çıkan bulguların arasındadır. Ankette %65.2 oranında çıkan sonuç odak grupta şiddet ve hak ihlalleri altında değerlendirilmiştir. Çoğu psikolojik danışmanı yaptıkları veli görüşmelerinde ailelerin tahammül kapasitelerinin azalması ile şiddete başvurduklarını belirtmiştir. Örneğin; **"Velilerden sınırlarımı kontrol edemiyorum şeklinde geri bildirimler aldım. Baş etmede güçlük çektiler. Çocukla baş edemiyorum, ne yapacağımı bilmiyorum gibi geri dönüşler alıyordum."** bir diğer psikolojik danışman ise **"Bir veli çocuğa şiddet uyguladığını sonra çok pişman olduğunu söyledi. Tartışma sebebinin de internet kullanımı olduğunu söyledi. Veya dışarı çıkma zamanıyla da ilgili olduğunu söyledi. Bu iki bildirim bakıldığında çocukların ailelere karşı geldikleri durumlarda, ailelerin şiddete başvurmuşlarıdır"**. Okul psikolojik danışmanlarının %43.9'u pandemi döneminde ailelerin çocuklarına karşı daha ihmalkar davrandıklarını söylemişlerdir. Yine odak grup verilerine bakıldığında internet kullanımının artmasıyla ihmalin arttığı bulgulanmıştır. Ankette açık uçlu olarak sorulan ve okul psikolojik danışmanlarının çocuklarda gözlemledikleri değişimleri inceleyen soruda ise psikolojik danışmanları, sınır koyma, stres, tahammülsüzlük, öfke patlamaları ve psikolojik şiddet gibi davranışlarda değişimler olduğunu belirtmiştir.

Okul psikolojik danışmanları ile yapılan odak grupta ise, çocukların ruh hallerindeki genel değişimler bu bulguyu desteklemektedir. Çocukların yeni şiddet türlerine maruz kalıp kalmadıkları sorulduğunda ise, popülasyonun %50'si katılırken, %25.8 kararsız kalmıştır. Bunun yanında okulda yaşanan ayrımcılığın ve ötekileştirilmesinde azaldığı ankete katılan okul psikolojik danışmanlarının %53'ü tarafından bildirilmiştir. Hangi şiddet türünün arttığı sorulduğunda ise katılımcıların %83.3'ü psikolojik, %62.1'i dijital, %54.5'i ihmal, %43.9'u fiziksel, % 30.3 hepsinin arttığı cevabını vermiş;e sadece %18.2'si cinsel şiddetin arttığını bildirmiştir. Buradaki bulgular idda odak gruptaki bulguları destekler niteliktedir. Bulgulara temalara bakıldığında, duygusal şiddet önemli bir çıktıdır ve okul psikolojik danışmanları tarafından sıklıkla dile getirilmiştir.. Duygusal ve fiziksel şiddetin arttığı ama bunların okullardaki psikolojik danışmanlar tarafından takip edilmesinin çok zor olduğu bildirilmiştir. Bir okul psikolojik danışmanı **"Çocuğa yönelik şiddet vakalarında özellikle duygusal ve sosyal şiddette artış olduğunu düşünüyorum. Bizim toplumumuzda zaten dayak cennetten çıkmadır, vurduğun yerde gül biter gibi atasözleri var biz bu algıyı yıkmaya çalışırken bir taraftan aynı eve girdiler."** olarak ifade etmiştir. Evde kalma durumuyla birlikte artan duygusal şiddete dikkat çekilmiştir. Bir başka okul psikolojik danışmanı ise hem duygusal hem fiziksel şiddetin arttığını dile getirmiştir. **"Özellikle duygusal şiddetin arttığını düşünüyorum. Şiddet hep vardı ama daha da arttı. Bir refleks olarak şiddete yöneliyorlar. Fiziksel şiddetin özellikle küçük yaş gruplarında arttığını düşünüyorum"**. Anket çalışmasında da katılımcıların %72.2 si şiddetin arttığını belirtmiştir. Bu verilere ek olarak çocukların şiddet türlerini bilmedikleri ve ayırt edemedikleri de STK'larda çocuklarla çalışan uzmanlar tarafından bildirilmiştir. **"Evde birinin ona vuruyor olması şiddetlen evde birinin onu tehdit ediyor olması çocuklar için şiddet değil gibi düşünülebilir. Çocukların ihmale dair algıları aynı değil. Yaşadıkları şeyin normal olmadığını anlatmanın bir yolu olmalı. Güçlendirmeyi temel almak ve yönlendirmeyi ona uygun yapmak iyi olur."** diyerek çocukların şiddet algılarının değişmesi ve bilinçlerinin geliştirilmesi gerektiğine de vurgu yapmıştır.

Okul psikolojik danışmanları Çocuklardaki duygu durumu değişikliği de ankette çıkan sonuçlardan biridir. Katılımcıların %40,9 u çocukların evlerde kaldıkları sürede daha öfkeli olduklarını, %51,1'i ise çocukların daha neşeli olduklarına katılmadıklarını bildirmiştir. Çocuklarda gözlemlenen diğer bir konu ise öfke, kaygı, korku ve tahammülsüzlüğün artması olmuştur. Bu süreçte çocuklar iletişim kurmaktan kaçınarak sabırsız, duyarsız ve agresif duygu durumları sergilemişlerdir. Bu bulgular yine odak grup bulgularıyla eşleşmektedir, ruh halinde değişim temasına baktığımızda bir okul psikolojik danışmanı **"Çocuklar iletişim, sosyallik istiyor. Akademik olarak çocuklar da kaygılı ama yalnız kalmaları onları daha çok etkiledi."** demiştir. Bu da göstermektedir ki, okul psikolojik danışmanlarının gözlemlerine göre çocuklar evde kaldıkları dönemde duygu durumlarında ciddi değişiklikler yaşamış, pandemi sürecinin belirsizliği daha kaygılı hissetmelerine neden olmuştur.

Çocuklara yönelik şiddeti izlemede, takip etmekte ve müdahale etmekte okul psikolojik danışmanları kadar çocuklarla aktif çalışan yerel ve mahalli sivil toplum örgütlerinin de yeri çok önemlidir. Çalışmamızın hipotezlerinden biri pandemi döneminde şiddet vakalarının, özellikle duygusal şiddetin artmasının bilinmesiyle birlikte okullarda çalışan psikolojik danışmanların okulların açık olmamasından kaynaklı çocukların takiplerinde zorlanmaları ve şiddet varsa da takip edememeleriydi. Odak grup görüşmelerinden çıkanlar ve anket sonuçları bu hipotezi doğrular niteliktedir. Anket sonuçlarına göre pandemi döneminde çocuklarda şiddeti takip etmede yetersizlik yaşandı. Okul psikolojik danışmanlarının %59.1'ine göre şiddet durumlarında çocukların başvurabilecekleri mekanizmaların onlara anlatılmadığı ve %78.8'ine göre destek mekanizmalarının ulaşılabilir olmadığıdır. Bu bulgular odak gruplarda ise

"Çocuklar haklarının farkındalar. Mekanizmaları da biliyorlar. Ama bu mekanizmaların başında kim geliyor onlar için? Okulda güvendikleri kişiler psikolojik danışmanlar, öğretmenler. Bilgi olarak biliyorlar bunu ama onları arayabileceklerini düşünmüyorlar." diye değerlendirildi. Buna bakarak çocuklar için okuldaki psikolojik danışmanlar şiddeti bildirmek için odak kişilerde biriyken eğitim sistemindeki aksaklıklardan dolayı yeterli izleme yapılamadı. Bir diğer psikolojik danışman ise **"Risk altındaki bir öğrenmeye ulaşamadım. Gerekli yönlendirmeleri yaptım bana ulaştıklarında. Uzaktan çok verimli olmuyor ama."** derken bu bulguya katılan bir diğer psikolojik danışman ve uzman ise **"Risk altında çocuklara pandemi döneminde ulaşamadım. İzlesem de müdahale edemiyorum. EBA'ya eklenebilir hak ihlalleriyle ilgili videolar olsa."** ifadesini kullandı. Bu süreçte birebir temasın eksikliği, şiddet takibinin ve tespitinin yapılmasını oldukça zorlaştırmıştır. Bu bulguları destekleyen söylemlerde STK'lar tarafından da odak gruplarda desteklenmiştir. **"Bir sürü konuda danışman merkezi haline döndük, annemle kavga ettim ne yapacağım, güvenli bilgiye nasıl erişeceğim, gibi çocukların sorularını yanıtlamaya çalıştık. Çocuk cevap bulamadığı ve karşılayamadığı ihtiyaçları için bizi kullandı. Vaka takibi ve vaka analizi yapmaya başladık. Psikolojik danışmanlık devam etti. Hem çocuklar hem ebeveynlerle seanslar devam etti."** diyen STK yetkilisi çocukların bu dönemde onları da güvenilir bir mekanizma olarak gördüklerine dikkat çekmiştir.

ÇOCUK HAKLARI VE İHLALLERİ

Odak grup çalışmasına katılan okul psikolojik danışmanları, bu süreçte çocukların en çok ihlal edilen hakları olarak mahremiyet ve sağlıklı yaşama, büyüme ve gelişme hakkını dile getirmiştir. Özellikle kalabalık evlerde yaşayan çocukların kendilerine ait alanlarının olmamasından kaynaklanan aile içi çatışmalara dikkat çekilmiştir. Örneğin; **“Ergenler aile üyelerini görmemek için geceyi gündüzü karıştırdılar; bu sayede çatışmayı azalttılar. Ergenlerin özel alana ihtiyaçları var, ev kalabalık olabiliyor çok kardeşleri var ise.”** diyerek ergenlerin özel alan haklarının ihlal edildiğini, çocuğa karşı şiddetin artması ile de çocukların bedensel söz haklarının görmezden gelindiğini ifade etmiştir. Bir psikolojik danışman, **“Hem duygusal hem fiziksel şiddet arttı. Boşanmalar arttı, ekonomi kaynaklı şiddet vakaları arttı. Dışarı çıkma saatleri sebebiyle babasından şiddet gören bir kız öğrencim oldu. Gözlemlerim doğrultusunda şiddetin arttığını düşünüyorum. Hatta söylenenlerden çok daha fazla olduğunu düşünüyorum.”** diyerek aslında çocuk haklarının ihlal edildiğini şiddetin artması üzerinden tanımlamıştır. STK odak grup görüşmelerinde ise Zeytinağacı Derneği'nden bir katılımcı **“1-2 odalı evlerde çocukların özel alanı olmadığı için hak ihlalleri yaşandı. Evde kadına yönelik şiddet şikayeti aldık ve çocuklara ev işleri yaptırıldı özellikle kız çocuklarına.”** ifadesiyle toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerdeki artışı da vurgulamıştır. Çocukların özel alan ve boş zamanlarını değerlendirme haklarına da müdahale edilmiş olduğunu belirten psikolojik danışmanlar, çocukların oyun haklarını yeterince kullanılıp kullanılmadığı sorulduğunda 36.4%'ü kullanıldığını; fakat %28.8'nin oyun hakkından faydalanmadığını bildirmiştir. Odak grup görüşmelerinde ise bu konuda farklı görüşler olduğu gözlemlenmiştir. **“Bir kere oyun haklarını çok kullandılar. Ben okula yakın bir yerde oturuyorum. Parklara çok geldiler. Babalar çok gelmeye başladı normalde babalarla o kadar vakit geçirdiklerini gözlemlemiyordum. Babalar sanki daha çok katıldılar yaşama. Bu tabii keyif vericiydi. Bir de yaz dönemine denk geldiği için onlara çok keyifli geldi.”** Bu pozitif bulguyu birkaç psikolojik danışman daha bildirirken, bazı psikolojik danışmanlar ise tablet ve bilgisayar kullanımı arttığı için oyun hakkının en çok dijital alanda kullandığına dikkat çekmiştir. STK'lar ile yapılan görüşmelerde ise Sulukule Gönüllüler Derneğinden bir katılımcı **“Parka gönderilmeyen çocuklar hatta babalarıyla işe gidenler oldu.”** Diyerek ev içi ve dışı olası çocuk işçiliğine dikkat çekti. Bir psikolojik danışman ise **“Çalıştırılan çocuklar da var, kuaförde çalışan bir öğrencim oldu bu süreçte ekonomik sorunlardan kaynaklı.”** ifadesiyle bulguları ortaklaştırmış oldu. Sosyo-ekonomik dezavantajlılık, çocukların nispeten virüsün tehlikeli etkilerine maruz kalmaması ve EBA sistemine girememesi gibi nedenlerle çocuklar aileleri tarafından işlerde çalıştırılmıştır. Bir çocuğun, **“Evdeyken şu çocuk hakkım zarar gördü dediğim: eğitim hakkım. EBA' dan girince yarım saat sürüyor, yarım saatte de bir şey anlamıyorum, el kaldırınca çok kişi olduğu için öğretmen bazen görmüyor.”** ifadesiyle psikolojik danışmanların değerlendirmeleri örtüşmektedir. Okul psikolojik danışmanları EBA üzerinden çocuklara aktif ulaşamadıklarını ve her çocuğun aynı internete sahip olmadığını dile getirmiştir.

ÇOCUKLAR İLE OKUL PSİKOLOJİK DANIŞMANLARIN İLETİŞİMİ

Odak gruplar sırasında ortak olarak pandemi sürecinde şiddet takibi yapamadıkları bildirilmiştir. Anket çalışmasında ise katılımcıların %69.9'u risk grubundaki öğrencilerinin takiplerini sağlayamadıklarını bildirmişlerdir. İletilen bir diğer konu ise okul psikolojik danışmanlarının çocuklarla iletişiminin azalması ve EBA'nın yetersiz gelmesidir. Psikolojik danışmanların bir çoğu Whatsapp telefon uygulaması üzerinden çocuklarla iletişim kurduklarını bildirmiş fakat her çocuğun internet erişimlerinin aynı olmaması kısıtlamalara neden olmuştur. Psikolojik danışmanların %68.2'si pandemi döneminde çocuklar ile iletişim kurabildiklerini söyleseler de, %42.2'si pandemi döneminde çocukların psikolojik danışmanlık hizmetlerinden yeterli düzeyde faydalanamadıklarını belirtmiştir. Bir psikolojik danışman **"Eğitimde fırsat eşitliği çok adil değil. Telefonu çekmeyen, baz istasyonunun olmadığı yerlerde yaşayan öğrencilerim var. Telefonuna para yükleyemeyen öğrencilerim var. Onlara ulaşamamanın sancısını yaşadığım bir dönem. Psikososyal destek uygulamak istediğim zaman nasıl uygulayacağımı düşünüyorum. Temas olmadan psikososyal destek ne kadar işe yarayacak endişeliyim. Ulaşabildiğim öğrenciler sayı olarak fazla olsa bile yüzde olarak az; %10'una ulaşışımdır en fazla."** ifadesiyle konuyla ilgili endişesini aktarmıştır.

Odak gruplarda çocuklarda olumlu bir gelişmenin olup olmadığı sorusuna psikolojik danışmanlar bazı ailelerdeki iletişim artışını ve ilişkilerin iyileştiğini belirtmiştir. Örneğin; **"Aile içi iletişim arttı, abimle oturup konuşamazdık daha önce şimdi konuşabiliyoruz diyen bir öğrencim oldu."** diye açıklayan bir psikolojik danışman bu bilgilendirmesi, **"Okulda zorbalığa uğrayan bir çocuk evde daha rahat ettiğini söyledi."** diyerek STK görüşmelerinde de desteklendi.

ÇOCUK ODAK GRUPLARI

Çocuklar ile yapılan odak grup görüşmelerinde 2 kız 1 oğlan olmak üzere 3 çocukla görüşülmüş; senaryo hazırlık aşamasında 6 çocuktan geri bildirim alınmıştır. Odak gruba katılan çocukların yaşları 10'dur.

Odak grup çalışması sonucunda bulgularanan temalar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Evde çocukların durumu	Sıkıcı, kötü, eğlenceli
Hak İhlalleri	Birey olarak görülmemesi, Görüşlerin dikkat alınmaması, dinlenmemeleri, ailelerin saygı duymaması, sınır ihlalleri
Çocuk Hakları	Görüşlerin dikkate alınması, Birlikte kaliteli geçirilen zaman, oyun ve dinlenme hakkı

EVDE ÇOCUKLARIN DURUMU

Çocuklarla odak grup görüşmelerinde özellikle evde pandemi dönemini nasıl geçirdikleri soruldu. Çocuklardan biri sıkıcı ve kötü geçtiğini bildirirken, 2 çocuk oldukça eğlendiklerini söylemiştir. Örneğin çocuklardan biri: **"Benim karantina dönemim biraz eğlenceli geçti. İki tane ablam var, bir tanesi yediye geçti onunla beraber bir sürü oyun oynadık."** derken diğeri **"Uzun süre evde kalmak ve arkadaşlarımı görememek sıkıcı oldu benim için. Evde kaldığım sürece iyi ki evde kalmışım dediğim bir şey olmadı. Hep kötü geçti diyebilirim. Mesela okulu da özlemeye başladım."** diyerek fikirlerini anlatmıştır Bu söylemler hem okul psikolojik danışmanlarının olduğu odak gruplarındaki verilerle hem de STK uzmanlarından alınan veriler ile paralellik göstermektedir. Okul psikolojik danışmanlarından alınan odak grup verilerine bakıldığında evde zamanlarını çeşitli aktivitelerle eğlenceli geçen çocuklar kadar evden dışarı çıkamadıkları için çok sıkıcı çocuklar olduğunu bulgular niteliktedir.

HAK İHLALLERİ

Çocuklarla odak grup görüşmelerinde özellikle evde pandemi dönemini nasıl geçirdikleri soruldu. Çocuklardan biri sıkıcı ve kötü geçtiğini bildirirken, 2 çocuk oldukça eğlendiklerini söylemiştir. Örneğin çocuklardan biri: **"Benim karantina dönemim biraz eğlenceli geçti. İki tane ablam var, bir tanesi yediye geçti onunla beraber bir sürü oyun oynadık."** derken diğeri **"Uzun süre evde kalmak ve arkadaşlarımı görememek sıkıcı oldu benim için. Evde kaldığım sürece iyi ki evde kalmışım dediğim bir şey olmadı. Hep kötü geçti diyebilirim. Mesela okulu da özlemeye başladım."** diyerek fikirlerini anlatmıştır Bu söylemler hem okul psikolojik danışmanlarının olduğu odak gruplarındaki verilerle hem de STK uzmanlarından alınan veriler ile paralellik göstermektedir. Okul psikolojik danışmanlarından alınan odak grup verilerine bakıldığında evde zamanlarını çeşitli aktivitelerle eğlenceli geçen çocuklar kadar evden dışarı çıkamadıkları için çok sık sık çocuklar olduğunu bulgular niteliktedir.

ÇOCUK HAKLARI

Çocuklara hakları sorulduğunda, çocuklar bazı haklarını kullanabildiklerini fakat bazı haklarını kullanmakta sıkıntı yaşadıklarını bildirmişlerdir. Özellikle özgürce konuşma haklarını, oyun haklarını ve eğitim haklarını aktif kullanabildiklerini söylemişlerdir. **"Herkes için adaletli geçtiğini düşünüyorum bu sürecin. Çocuk haklarıyla ilgili bir sorun olmadığını düşünüyorum. En çok özgürce konuşma hakkımı kullandım. Okuldayken birazcık utandığım için çok konuşamıyorum. Kendimi daha güvende hissettim ve rahat ifade edebildim."** diye belirterek okul hayatında yaşanan zorbalıklar konusunda eğitim sistemini yeniden düşünmek için yetişkinlere çok doğru bir hatırlatma yapmıştır. STK uzmanları da bu konuyu destekler nitelikte açıklamalar yapmıştır. Yine çocuklardan biri, **"En çok oyun oynama hakkımı kullandım. Okulda teneffüsler kısıtlı olduğu için zaman olarak bana yetmiyordu. evde rahat rahat oynayabildim."** ifadesi ile ev ve okuldaki durumu haklara erişim bakış açısı ile aktarmış oldu.

VIDEO İÇİN ÖNERİLER

ÇOCUKLARDAN

"Velilere şöyle bir şey söylemek isterim. Belli bir saatten belli bir saate kadar sürekli ailecek bir zaman geçirmeleri olabilir."

"Dikkatle dinlemesi, bizi dinlerken başka şeylerle uğraşmaması gibi. Söylediklerimizi dikkate alması, tamam deyip geçmemesi. Biz de başka kişilerle dikkatle dinleyerek sözünü kesmeyerek konuşmalıyız."

"Öğretmenim ilk başta renkli bir şey olsun, çocukların ilgisini çekebilsin. Bunun dışında bir şey demek istiyorum. Bu videoyu aileleriyle de izleseler aileler de çocuklarına nasıl davranacaklarını, aile ilişkilerini nasıl yapacaklarını öğrenebilirler." Video renkli, hem çocukların hem büyüklerin sıkılmayacağı bir video olmalı ki daha çok kişi izleyip öğrenebilsin."

"Aile ilişkilerinin önemi, birbirine saygı..."

"Evet hem de çocuklara ailelerin nasıl davranmaları gerektiğini de anlatan bir video anlatabilir. Ve çocukların haklarını nasıl korumasıyla ilgili bilgi verebilir."

"İlk önce aileleri dinlemiyorsa bile ailelerine anlatma çabaları olmalı ya da tanıdıklarına, arkadaşlarına anlatabilirler bunları. Ve böylelikle de artık dinleme zorunda hissederler kendilerini. Çünkü her insanın bir vicdanı vardır, üzülürler. Bir şey anlatmak istiyor yani dinlemeleri gerekir."

"Arkadaşımın dediği gibi renkli, ilgi çekici bir şey olsun başlangıçta. Ve sadece ailelere mesaj vermesin ikisine de versin. İkisinin de birbirine saygılı, sevgili olmasını anlatabilir. Ve üzgün olduklarında kardeşlerine, abilerine, ablalarına anlatabilirler."

"Aileleriyle ilgili bir sorun yaşadıklarında arkadaşlarına bahçede, kardeşlerine söyleyebilirler. Bu şekilde rahatlamış olurlar bence."

"Video çocukları cesaretlendirir. Anne babalar çocuklarına uygular videoyu izlerse. Video anne babaları kötüyse iyi yapar, anarlarsa. Video çocuklara susmayın dese cesaretlenebilir, stres yapmayın, kötü şeyler düşünmeyin, özgür olun, düşündüklerinizi yapın dese cesaretlendirir gibi"

"Video duygularınızı paylaşmaktan korkmayın dese cesaretlendirir."

STK UZMANLARINDAN

"Tema şiddetse şiddetin ne olduğunu anlatmak önemli. Evde birinin ona vuruyor olması şiddet değildi. Evde birinin onu tehdit ediyor olması değil, ihmale dair algıları aynı değil. Yaşadıkları şeyin normal olmadığını anlatmanın bir yolu. Gerçekten aradıklarında kimin çıkacağını anlattıklarında bilmiyorlar. Telefon hattını aramak gerçekçi bir şey değil. Güçlendirmeyi temel almak ve yönlendirmeyi ona uygun yapmak."

"Şiddetin ne olduğunu tanımlanabilmesi (gerekıyor). Çocuk yaşadığı şeyin şiddet olduğunu bildiğinde bu bilgiyle ne yapmalı? Bunu fark ettiğinde bu video nasıl destek sağlayacak ona? Çocuklar arayabilecek mi erişebilecek mi erişemediklerinde neyle karşılaşılıyor olacaklar. Bunu yaşamayan senin suçun değil hatırlatmak. Belki böyle şeyler yaşadığında bunun duyguların yaşanabilir ve normal olduğunu vurgulamak."

"Şiddeti fark etmeye yönelik"

"Kurgu olmadığında dinlendiğinde de anlamlı olabilecek bir şey, ses dosyası halinde olabilecek."

"Bazen aileler de merak ediyor aktivitenin içeriğini, görsel ne söylendiğini merak ediyor oluyorlar"

"Olabilirdiğince spesifik bir şey olsun, belli bir şeyi hedeflersek oradan nokta atışı bir şey yapmaya çalışıyoruz."

"Duygular üzerinden gitmek daha makul geliyor bana."

"Belki şu anda başka dernekler veya başka kurumlar ne yapıyor oradan beslenilebilir, belki oradan elemeler yapılabilir."

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ZORLUKLAR/KISITLAR

Proje araştırması sırasında sonuÇları etkileyen bazı engeller ile karŐılaŐılmıŐtır. Öncelikle araştırma sürecinin sanal ortamda gerĐekleŐmesi sebebiyle Đok fazla ĐocuĐa ulaŐılamamıŐtır, araştırma tekrarlanırsa Đocuk sayısının da arttırılması hedeflenmiŐtir. Psikolojik danışmanlar ile yapılan toplantılarda ise bazı teknik aksaklıklar yaŐanmıŐtır ve katılımcıların ĐoĐu İstanbul'dandır. Katılımcıların yaşadığı Őehirlerin ĐeŐitliliĐi ileride ki ĐalıŐmalarda arttırılabilir. Bunun yanı sıra anket ĐalıŐmasına 66 psikolojik danışman katılmıŐtır fakat 7 kiŐinin verisi ĐalıŐmadan ĐıkartılmıŐtır. Anket sadece vakit kısıtlılığından dolayı 1 hafta cevaba aÇık bırakılmıŐtır, bu ĐalıŐmanın geliştirilmesi halinde, anket toplama sürecini uzatılabilir ve bĐylece daha Đok cevap alınabilir.

SON DEĞERLENDİRME

Pandemi döneminde çocuklara karşı ve ev içi şiddetinin artmasının bilinmesine rağmen, bu konuda yapılan araştırmalar oldukça azdır. Bu araştırma hem okul psikolojik danışmanların perspektifinden hem de çocuklar ve çocuklar ile çalışan STK'ların perspektifinden çocuğa karşı şiddeti izlemek ve anlamak için yapılmış ilk araştırmadır. Araştırma teknikleri açısından da önemli bir farkı, veri toplanırken iki farklı araştırma yönteminden yararlanılmasıdır. Araştırmanın önemli bulgularından biri psikolojik danışmanların çocuklara ulaşmakta çektikleri güçlükleri ortaya koymasındır. Diğer bir önemi başta konunun öznesi olan çocuklardan ve bununla birlikte çocuk hakları alanında çalışan sivil toplum çalışanlarından görüş alınarak video senaryosunun çocukların ihtiyaçlarına göre yazılmasıdır. Bu araştırmaya çocukların da katkıları çok büyüktür çünkü araştırma sonucu ortaya çıkan video çocukların katılımı ve önerileri ile geliştirmiştir. Ortaya çıkan videonun bir önemli özelliği de erişilebilir olmasıdır (videonun İngilizce, Arapça, İşaret Dili ve betimle versiyonları). Video, pandemi döneminde engelli ya da mülteci tüm çocuklara yönelik versiyonları ile hazırlanmış; şiddeti önlemeyi ve barışçıl bir dil geliştirmeyi hedeflemiştir. Videonun sosyal medya ile herkese erişimi sağlanacak böylece başta çocuklar olmak üzere, çocuklarla çalışan STK'lar, eğitimciler, sağlık elemanları, kısacası çocuklara ve ebeveynlere hizmet veren herkes videodan yararlanabileceklerdir. Video çocuklara olduğu kadar yetişkinlere de şiddet ve psikolojik olarak zorlandıklarında nasıl güçlenebilecekleri, barışçıl davranışsal alternatifleri ve kimden destek alabilecekleri konusunda yönlendirmeler yapmaktadır. Video yetişkinlere bilerek ya da bilmeden neden oldukları hak ihlallerinin, şiddet davranışının çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerin ve buna karşı neler yapılabileceğini göstermektedir.

Araştırmanın ve sonunda çıkan bu videonun çocuk hakları alanında çalışan tüm kurumlara ilham olması ve fayda sağlaması dileğiyle,

YÖRET Ekibi, Kasım 2020.

KAYNAKÇA

Başak Kültür ve Sanat Vakfı. (2020, May). Covid-19 sürecinde İstanbul'un Farklı Yerleşimlerinde Çocukların Haklarına Erişimi Araştırması: Başak Kültür ve Sanat Vakfı. https://drive.google.com/file/d/1vOlv9ssv_nuz6AVgBpc18vkc3rMUs0Gj/view

Başka Bir Okul Mümkün Derneği. (2020, May 13). Çocuklar Evde Nasılsınız? http://www.baskabirokulumunkun.net/wp-content/uploads/2020/06/%C3%87ocuklar-Evde-Nas%C4%B1ls%C4%B1n%C4%B1z_.pdf
Council of Europe. (2020, April 3). COVID-19 nedeniyle alınan evde kalma önlemleri, kadın ve çocuklara karşı şiddet riskini artırabilir. <https://www.coe.int/tr/web/ankara/-/covid-19-and-isolation-at-home-may-increase-the-risk-of-violence-for-women-and-children>

Çocuk Hakları Merkezi: Koronavirüs salgını süresince çocuklar şiddete karşı korunmalı. (2020, March 30). Evrensel. Retrieved August 22, 2020, from <https://www.evrensel.net/haber/400863/cocuk-haklari-merkezi-koronavirus-salgini-suresince-cocuklar-siddete-karsi-korunmali>

Ergöner, A. T., Biçen, E. & Ersoy, G. (2020). COVID-19 Salgınında Ev İçi Şiddet. The Bulletin of Legal Medicine, 25, 48-57. DOI: 10.17986/blm.2020.v25i.1408

Karantinada kadına ve çocuğa şiddet. (2020, April 12). BirGün. Retrieved August 22, 2020, from <https://www.birgun.net/haber/karantinada-kadina-ve-cocuga-siddet-296045>

Soyuer, S. (2020, April 21). Covid-19 Çocuklarımızı Nasıl Etkiliyor?. Hürriyet. <https://www.hurriyet.com.tr/aile/yazarlar/serkan-soyuer/covid-19-cocuklarimizi-nasil-etkiliyor-41498682>

Tarlabası Toplum Merkezi (2020, May). Covid-19 sürecinde İstanbul'un Farklı Yerleşimlerinde Çocukların Haklarına Erişimi Araştırması: Tarlabası Örneği. http://www.tarlabasi.org/docs/Covid-19_Surecinde_Cocuklarin_Haklar%C4%B1na%20Erisimi_Raporu_Tarlabasi.pdf

Tokay, M. (2020, May 17), Pandemi döneminde şiddetten korunma kılavuzu hazırlandı. Euronews. <https://tr.euronews.com/2020/05/17/pandemi-doneminde-siddetten-korunma-kilavuzu-hazirlandi>

UNICEF. (2020, March 20). COVID-19: Getirilen kısıtlamalar giderek artarken çocuklara yönelik istismar, ihmal, sömürü ve şiddet riski de yükseliyor. <https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/covid-19-getirilen-k%C4%B1s%C4%B1tlamalar-giderek-artarken-%C3%A7ocuklara-y%C3%B6nelik-istismar-ihmal>

Yağın & Toygar Hukuk Bürosu. (2020, April 8). COVID-19 Salgınının Aile Kurumu Üzerindeki Tehditi: Aile İçi Şiddet. Yttlaw. <http://www.yttlaw.com/covid-19-salginin-aile-kurumu-uzerindeki-tehditi-aile-ici-siddet/>

TTB Kadın HEkimlik ve Kadın Sağlığı Kolu, (2020). DİSK, KESK, TMMOB ve TTB Kadın Temsilcileri: Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Uygulanması Devletin ve Toplumun Sorumluluğudur! Çocuk Hakkı İhlalleri Son Bulsun. https://www.ttb.org.tr/kollar/_kadinhekim/yazdir.php?Tablo=tbl_haber&Guid=3c76a42c-8533-11ea-9137-e385f12afb6d

Odak Grup Görüşmelerini Gerçekleştirenler
Nejla Öztürk, Ceren Suntekin

Destek Verenler

Sibel Erenel, Nadide Işıklılar, Dilara İnci, Sueda Küçük, Ceren Suntekin

İhtiyaç Analizi ve Veri Toplama Uzmanı
Tuba Emiroğlu

Raporu Yazan
İlkin Ezgi Murdoch, Ceren Suntekin

Video Ekibi
Creative and More

Video İçerik Danışmanı
Ceren Suntekin

Araştırma Kapak Grafik Tasarımı
Doğuş Aslan

Yayına Hazırlayan
YÖRET Vakfı (Toplumsal Gelişim ve Eğitim Vakfı)

"Bu araştırma raporu Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğin sorumluluğu tamamıyla YÖRET Vakfı'na aittir ve AB'nin görüşlerini yansıtmamaktadır."

Avrupa
Birliği **sivil
düşün**